

Voorschrijven van geneesmiddelen voor luchtwegaandoeningen door de huisarts tijdens de coronapandemie

Week 2-26 (6 januari - 28 juni 2020)

Samenvatting

Het coronavirus zorgt voor klachten aan de luchtwegen, zoals verkoudheidsklachten, hoesten en benauwdheid. In een eerdere publicatie van de Geneesmiddelenmonitor zagen we dat antibiotica voor luchtweginfecties tijdens de coronapandemie veel minder vaak werden voorgeschreven. Wat voor effect had de coronapandemie op het voorschrijven van geneesmiddelen bij drie verschillende typen luchtwegproblemen: 1) chronische luchtwegaandoeningen COPD en astma, 2) hooikoorts, 3) uitingen van luchtweginfecties, hoesten en verkoudheid?

- Huisartsen schreven tijdens de coronapandemie iets minder middelen voor bij astma en COPD dan in 2019. Wel is er tijdelijk een grote stijging in het voorschrijven tussen week 10 en week 12, vlak nadat de eerste coronapatiënt in Nederland werd gemeld. Dezelfde tijdelijke stijging is te zien in het aantal nieuwe gebruikers van deze middelen. De tijdelijke stijging aan het begin van de lockdown compenseerde waarschijnlijk de daling in voorschrijven na de piek.
- Het voorschrijven van middelen bij hooikoorts veranderde in coronatijd niet ten opzichte van dezelfde periode in 2019.
- Het voorschrijven van middelen bij hoesten en verkoudheid, zoals codeïne, nam iets toe tussen week 10 en 12 en nam daarna sterk af.
- Al met al lijkt het erop dat de medicamenteuze behandeling van chronische luchtwegproblemen tijdens de coronapandemie gewoon door is gegaan, dat seizoensgebonden luchtwegproblemen, zoals hooikoorts, ook zijn behandeld en dat het geneesmiddel voorschrijven voor aandoeningen die samenhangen met luchtweginfecties, zoals verkoudheid en hoesten, is afgenomen.

De cijfers zijn berekend op basis van een steekproef van 350 huisartsenpraktijken die representatief zijn voor de Nederlandse huisartsenpraktijk en verspreid zijn door heel Nederland.

Door de coronapandemie is de huisartsenzorg ingrijpend veranderd. Nivel Zorgregistraties Eerste Lijn ontvangt van zo'n 350 huisartsenpraktijken uit heel Nederland wekelijks zorggegevens. Zodoende kunnen we snel en betrouwbaar inzicht geven in de zorg die huisartsen leveren. Dit geldt ook voor het voorschrijven van geneesmiddelen. In deze factsheet bekijken we hoe vaak huisartsen middelen voor drie verschillende typen luchtwegproblemen voorschreven van 6 januari tot en met 28 juni 2020.

We keken naar geneesmiddelen die patiënt krijgen voorgeschreven bij de volgende luchtwegklachten:

1. de chronische luchtwegproblemen astma en COPD (geneesmiddelen met de ATC-code R03)
2. hooikoorts (geneesmiddelen met de ATC-code R01AC en R06)
3. uitingen van luchtweginfecties, zoals hoesten en verkoudheid (middelen met ATC-code R05 met als meest voorgeschreven middel codeïne en R01AA07, xylometazoline (neusdruppels))

Door ook de periode kort voor de corona-uitbraak mee te nemen, kunnen we zien of de trend in voorschrijven door de pandemie is veranderd. We vergelijken de trend van 2020 met die in 2019.

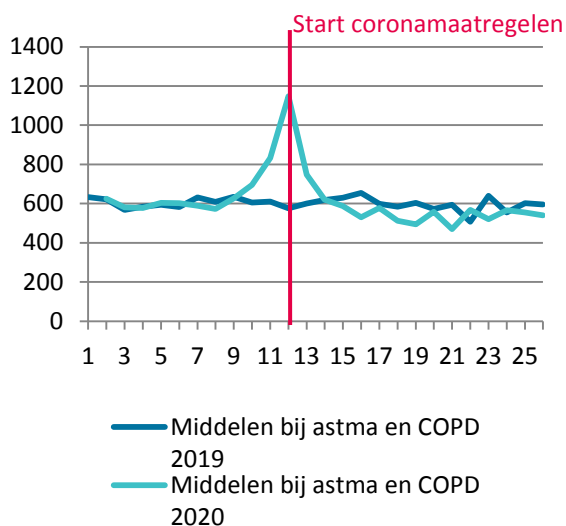
Aanleiding

Het coronavirus geeft klachten aan de luchtwegen, zoals hoesten, verkoudheid en benauwdheid. Er zijn verschillende geneesmiddelen beschikbaar voor de behandeling van (ernstige) luchtwegklachten. Elk van deze middelen is geschikt voor de behandeling van een ander type gezondheidsprobleem. Zo zijn er middelen voor de chronische aandoeningen astma en COPD, voor het seizoensgebonden luchtwegprobleem hooikoorts en voor uitingen van luchtweginfecties hoesten en verkoudheid en. De impact van de coronapandemie op het voorschrijven van deze middelen kan verschillend zijn. Het is voorstelbaar dat er weinig is veranderd in het voorschrijven van chronisch gebruikte middelen, zoals veel middelen bij astma en COPD omdat mensen deze middelen dagelijks nodig hebben. Amerikaans onderzoek liet bijvoorbeeld zien dat juist in coronatijd de therapietrouw van mensen met astma en COPD sterk verbeterde (Kaye, 2020). Ook het voorschrijven van middelen bij hooikoorts zal wellicht weinig veranderd zijn, omdat hooikoorts een allergische reactie is, sterk gerelateerd aan het seizoen en mensen geneesmiddelen daarvoor willen gebruiken om de klachten te onderdrukken. Echter, mensen kunnen deze middelen ook bij de drogist kopen en hebben dat tijdens de coronapandemie mogelijk vaker gedaan. Het voorschrijven van middelen bij verkoudheid en hoesten (uiting van een luchtweginfectie) is daarentegen mogelijk gedaald, zoals we ook zagen bij het voorschrijven van antibiotica bij luchtweginfecties (Hek, 2020a). In deze factsheet bekijken we of er veranderingen waren in het voorschrijven van geneesmiddelen voor deze drie luchtwegproblemen in de coronaperiode en of voorschrijfpatronen verschilden tussen de geneesmiddelen.

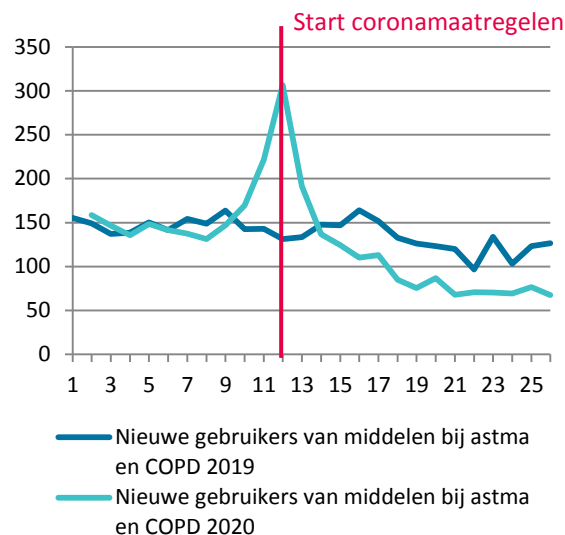
Voorschrijven bij astma en COPD in coronatijd nauwelijks veranderd, op tijdelijke piek na

Tot week 10, de week waarin de eerste coronapatiënt in Nederland werd gesignaleerd, waren er nauwelijks verschillen tussen 2019 en 2020 wat betreft het aantal patiënten met een voorschrift voor middelen voor astma en COPD. Het aantal patiënten met een voorschrift voor een middel voor astma en COPD verdubbelde tussen week 9 en week 12 van 2020 ten opzichte van dezelfde periode in 2019 (figuur 1). Daarna nam het aantal patiënten met zo'n voorschrift weer af en bleef het voorschrijven iets onder het niveau van 2019. De piek in week 12 lijkt deze daling te compenseren.

Vervolgens keken we naar het aantal nieuwe patiënten met een voorschrift voor geneesmiddelen bij astma en COPD. Het aantal nieuwe gebruikers volgde het zelfde patroon als het totaal aantal mensen met een voorschrift voor middelen bij astma en COPD. We zagen dus dat er een groot aantal nieuwe gebruikers van middelen bij astma en COPD kwam tussen week 10 en 12 van 2020 (figuur 2, 300 per 100.000 nieuwe gebruikers in week 12 ten opzichte van 150 per 100.000 in week 10). Een deel van de patiënten met name astma gebruikt de medicatie incidenteel, wanneer zij last hebben van hun klachten. Zij zullen ook deels onder de groep nieuwe gebruikers vallen.

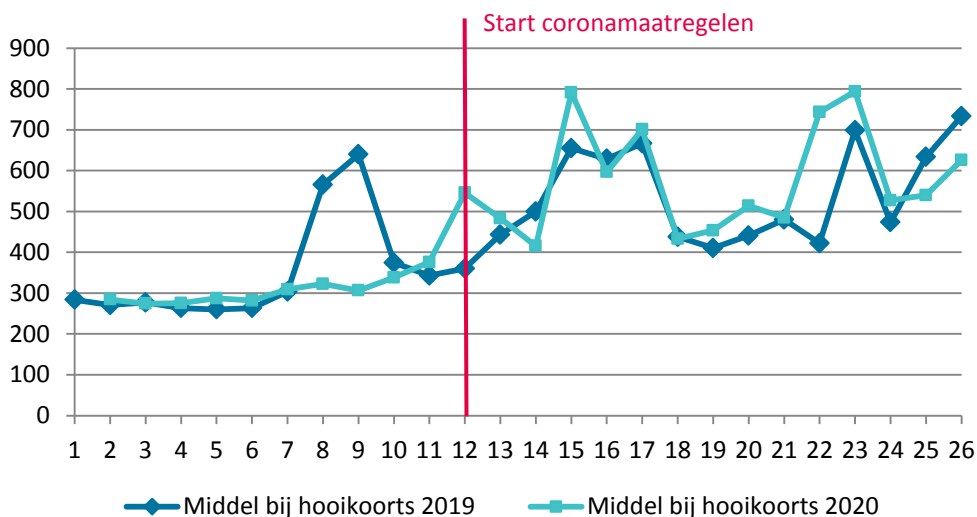
Figuur 1 Totaal aantal patiënten met een voorschrift voor een **middel bij astma en COPD** per week in 2019 en 2020, per 100.000 ingeschreven patiënten

Figuur 2 Aantal **nieuwe patiënten** met een voorschrift voor een **middel bij astma en COPD** per week in 2019 en 2020, per 100.000 ingeschreven patiënten

Voorschrijven van geneesmiddelen voor hooikoorts in coronatijd gelijk aan 2019

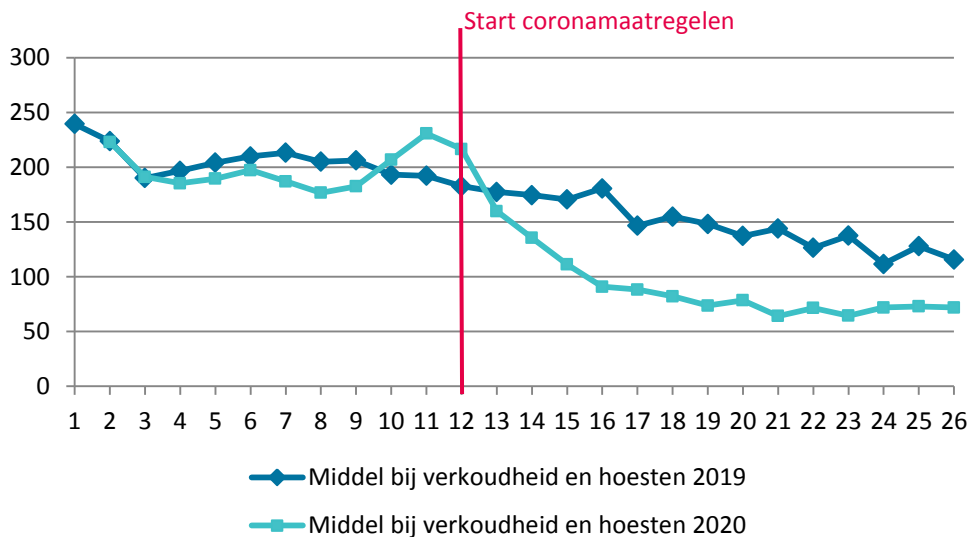
Het voorschrijven van middelen voor hooikoorts beleefde meerdere pieken in coronatijd: in week 12, tussen week 15 en 17 en tussen week 22 en 23 van 2020 (figuur 3). Dit zagen we ook in 2019. Dit patroon past bij de variatie in last van hooikoorts die mensen ervaren. Het aantal nieuwe gebruikers van middelen bij hooikoorts was gelijk aan 2019 (niet in figuur) en volgde hetzelfde patroon als het totale aantal gebruikers. Het aantal contacten met de huisarts voor hooikoorts volgde eenzelfde patroon (Hooiveld, 2020).

Figuur 3 Totaal aantal patiënten met een voorschrift voor een **geneesmiddel bij hooikoorts** per week in 2019 en 2020, per 100.000 ingeschreven patiënten

Voorschrijven van geneesmiddelen bij hoesten en verkoudheid daalde sterk, na een korte piek bij de start van de lockdown

Na een eenmalige stijging in week 11 zagen we een sterke daling in het voorschrijven van middelen bij hoesten en verkoudheid tijdens de coronaperiode (figuur 4). Ook het aantal nieuwe gebruikers van middelen bij hoesten en verkoudheid daalde ten opzichte van 2019 (niet in figuur). Het aantal contacten met de huisarts voor hoesten volgde eenzelfde patroon, waarbij alleen het aantal rond week 11 een stuk hoger lag (Hooiveld, 2020). Dit is begrijpelijk, omdat in die week waarschijnlijk veel mensen met verkoudheidsklachten en zorgen rondom corona contact opnamen met de huisarts.

Figuur 4 Totaal aantal patiënten met een voorschrift voor een **middel bij verkoudheid en hoesten** per week in 2019 en 2020, per 100.000 ingeschreven patiënten

Beschouwing

Er zijn verschillende patronen waar te nemen in voorschrijven van luchtwegmiddelen tijdens coronatijd. Recepten voor middelen tegen chronische aandoeningen, zoals astma en COPD, werden gewoon herhaald. Wel was er een piek in de week waarin de belangrijkste beperkende coronamaatregelen werden ingevoerd, waarin het voorschrijven tijdelijk verdubbelde. De voorschrijfpijk was niet alleen te zien bij bestaande gebruikers, maar ook bij nieuwe gebruikers. Dit duidt op een mogelijk hamstereffect, een fenomeen dat we ook zagen we in het voorschrijven van benzodiazepinen en antidepressiva (Hek, 2020b).

Aan de andere kant zagen we dat het voorschrijven van hooikoortsmiddelen eigenlijk niet veranderde ten opzichte van dezelfde periode in 2019. Hooikoortsmiddelen worden voorgeschreven naar aanleiding van allergische klachten die seizoensgebonden zijn. Vaak zijn mensen al bekend hun aandoening en komen zij voor een recept bij de huisarts op het moment dat dit weer nodig is. Een recept tegen hooikoorts is dan ook relatief eenvoudig aan te vragen bij de huisarts en het vraagt weinig beoordeling van de huisarts. Patiënten die het middel bij de huisarts aanvragen hoeven dit niet zelf bij de drogist te kopen en zullen jaarlijks bij last van hun hooikoorts teruggrijpen op hetzelfde middel.

Tot slot zagen we een sterke daling in voorschrijven van middelen bij verkoudheid en hoesten. Een vergelijkbare daling zagen we in het voorschrijven van pijnstillende NSAIDs (Weesie2020). Zowel NSAIDs als middelen bij verkoudheid en hoesten zijn zonder recept verkrijgbaar bij de drogist. Dit lijkt echter niet de enige verklaring voor een daling in voorschrijven van middelen bij verkoudheid en hoesten, want ook middelen bij hooikoorts zijn (deels) vrij verkrijgbaar en hier zien we geen daling in voorschrijven. Verkoudheid en hoesten zijn uitingen van een luchtweginfectie, terwijl hooikoorts een allergische reactie is. De daling in voorschrijven van middelen bij hoesten en verkoudheid zou verklaard kunnen worden door een afname in het aantal luchtweginfecties ten gevolge van coronamaatregelen. Denk hierbij aan de de hygiënemaatregelen, de ‘social distancing’ en de daling in het aantal contacten met de huisartsenpraktijk voor luchtwegklachten (Hek, 2020a, Hooiveld, 2020). Zo zagen we eerder ook een daling in het voorschrijven van antibiotica bij luchtweginfecties (Hek, 2020a).

De hier beschreven voorschrijfpatronen duiden erop::

- dat de medicamenteuze behandeling van chronische luchtwegproblemen tijdens de coronapandemie gewoon is doorgegaan
- dat allergische reacties, als hooikoorts, ook zijn behandeld
- dat de zorg gerelateerd aan luchtweginfecties is afgenomen (niet alleen het voorschrijven van medicatie bij verkoudheid en hoesten maar ook het voorschrijven van antibiotica bij luchtweginfecties) .

In een volgende factsheet zoomen we verder in op het voorschrijven van middelen bij astma en COPD, om te kijken welke middelen veel vaker werden voorgeschreven tussen week 10 en 12 en of er veranderingen plaatsvonden in voorschrijven van type middel. Dan kijken we ook naar het voorschrijven van geneesmiddelen bij exacerbaties van astma en COPD. En ten slotte gaan we ook het voorschrijven van luchtwegmiddelen voor mensen die COVID-19 hebben doorgemaakt bekijken.

Disclaimer

De getoonde cijfers zijn met de grootst mogelijke zorgvuldigheid tot stand gekomen, waarbij getracht is zo volledig mogelijk te zijn. De cijfers zijn gebaseerd op voorschriften in het elektronische patiëntendossier van de huisarts. Dit zijn niet alleen de voorschriften van de huisarts zelf, maar ook de terugkoppelingen van voorschriften opgehaald in de apotheek en voorgeschreven door een specialist in het ziekenhuis.

Methode van onderzoek

Voor berekenen van de cijfers zijn alle voorschriften van middelen bij astma en COPD (ATC-code R03), middelen bij hoesten en verkoudheid (ATC-code R05 en R01AA07) en hooikoortsmiddelen (antihistaminica voor systemisch gebruik, ATC-code R06 en anti-allergische middelen, ATC-code R01AC) geselecteerd. Andere geneesmiddelen voor luchtwegen (zoals middelen in de ATC-groep R01AD) namen we niet mee, omdat die of vrijwel niet worden voorgeschreven, of voor verschillende indicaties worden voorgeschreven. Per week berekenden we het aantal patiënten met een voorschrift. Nieuwe gebruikers zijn gedefinieerd als mensen die in de 12 maanden voor het betreffende voorschrift geen middel met dezelfde werkzame stof kregen voorgeschreven. Het aantal nieuwe gebruikers is mogelijk een overschatting, omdat we geen onderscheid konden maken in mensen die nieuw waren ingeschreven in de praktijk en dus per definitie een nieuw voorschrift kregen.

Meer weten?

Informatie over ons al ons corona-onderzoek vindt u op [Corona Actueel](#).

Meer informatie over de Geneesmiddelenmonitor vindt u op onze [Geneesmiddelenmonitor-pagina](#).

Contact

Dr. Karin Hek, senior onderzoeker Farmaceutische Zorg

[E] k.hek@nivel.nl

[T] 030 272 9700

Titelgegevens van deze publicatie

De gegevens uit deze publicatie mogen met de volgende bronvermelding worden gebruikt: Hek, K., Hendriksen, J., Weesie, Y., Lambooij, A., Hooiveld, M., Dijk, L. van. Voorschrijven van geneesmiddelen voor luchtwegaandoeningen door de huisarts tijdens de coronapandemie. Geneesmiddelenmonitor in coronatijd. Week 2-26 (6 januari - 28 juni 2020). Utrecht: Nivel, 2020.

Literatuur

Heins, M., Hek, K., Hooiveld, M., Hendriksen, J. en Korevaar, J. Impact coronapandemie op zorgvraag bij huisartsen (factsheet A). Gevolgen corona in de huisartsenpraktijk. Utrecht: Nivel, 2020.

Hek, K., Weesie, Y., Lambooij, A., Heins, M., Hendriksen, J., Hooiveld, M., Cals, J.W.L. en Dijk, L. van. Voorschrijven van antibiotica door de huisarts tijdens de coronapandemie. Geneesmiddelenmonitor in coronatijd. Week 2-19 (6 januari - 10 mei 2020) Utrecht: Nivel, 2020a.

Hek, K., Weesie, Y., Lambooij, A., Hendriksen, J., Hooiveld, M., Korevaar, J. en Dijk, L. van. Voorschrijven van psychofarmaca door de huisarts tijdens de coronapandemie. Geneesmiddelenmonitor in coronatijd. Week 2-24 (6 januari - 12 juni 2020). Utrecht: Nivel, 2020b.

Hooiveld, M., Hendriksen, J. en Korevaar, J.C. Nivel Surveillance Bulletin wk 28. Nivel Zorgregistraties Eerste Lijn. Utrecht, Nivel, 2020. www.nivel.nl/surveillance [geraadpleegd op 17 juli 2020].

Kaye, L., Theye, B., Smeenk, I., Gondalia, R., Barrett, M.A., Stempel, D.A. Changes in medication adherence among patients with asthma and COPD during the COVID-19 pandemic [published online May 1, 2020]. *J Allergy Clin Immunol Pract.* doi:10.1016/j.jaip.2020.04.053.

Weesie, Y., Hek, K., Lambooij, A., Hendriksen, J. en Dijk, L. van. Voorschrijven van opioïden door de huisarts tijdens de coronapandemie. Geneesmiddelenmonitor in coronatijd. Week 2-23, 6 januari - 7 juni 2020. Utrecht: Nivel, 2020.